

การพัฒนาความตระหนักรู้ทางสังคมผ่านการเรียนรู้เชิงประสบการณ์กับคนพิการ:
แนวทางสู่สังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง
Enhancing Social Awareness through Experiential Learning with Persons with
Disabilities: A Path to Inclusive Society

ภาสนันท์ อัสวรักษ์* สุทธิพงษ์ เรืองจันทร์ และ สุรัตน์ เพชรนิล
Passanan Assavarak* Sutthiphong Ruangchante and Surat Petchnil

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
126 ถนนประชาอุทิศ แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพฯ 10140
School of Liberal Arts, King Mongkut's University of Technology Thonburi
126 Pracha-Uthit Road, Bang Mod, Thung Khru, Bangkok 10140
*Passanan.ass@kmutt.ac.th

Accepted: 10/06/2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลสะท้อนกลับของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ผ่านกิจกรรมร่วมกับคนพิการที่มีต่อการพัฒนาจิตสำนึกทางสังคม (Social Consciousness) และการส่งเสริมแนวคิดสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive Society) ในนักศึกษา โดยดำเนินการวิจัยกับนักศึกษารายวิชา SSC262 การพัฒนาการเรียนรู้ (Learning Development) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ภาคการศึกษาที่ 1/67 รวมจำนวน 71 คน การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research) ที่รวมทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ส่งผลต่อการพัฒนาการทางสังคมของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะใน 6 มิติหลัก ได้แก่ (1) การเข้าใจผู้อื่น (Understanding Others), (2) ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy), (3) ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility), (4) การสะท้อนตนเอง (Self-Reflection), (5) ความตระหนักในวัฒนธรรม (Cultural Awareness) และ (6) ความครอบคลุม (Inclusiveness) นักศึกษาสะท้อนว่าการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับคนพิการช่วยให้พวกเขาตระหนักถึงความท้าทายที่บุคคลเหล่านี้ต้องเผชิญและส่งเสริมมุมมองที่เปิดกว้างต่อความหลากหลายทางสังคม แนวทางบูรณาการแนวคิด Inclusive Society ในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสามารถปฏิบัติได้ผ่านแนวทางการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการปฏิบัติจริง เช่น การเรียนรู้ผ่านการบริการสังคม (Service-Learning), การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) และการมีส่วนร่วมกับชุมชน (Community Engagement) ควบคู่กับการส่งเสริมมหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบต่อสังคม (University Social Responsibility: USR) และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการศึกษาแบบครอบคลุม (Inclusive Education) ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักศึกษาและสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

คำสำคัญ: การเรียนรู้เชิงประสบการณ์, สังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง, ความตระหนักรู้ทางสังคม, ความรับผิดชอบต่อสังคม, มหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบต่อสังคม

Abstract

This study aims to analyze the impact of experiential learning (Experiential Learning) through activities with persons with disabilities on the development of social consciousness (Social Consciousness) and the promotion of an Inclusive Society among students. The research was conducted with 71 students enrolled in the SSC262 Learning Development course at King Mongkut's University of Technology Thonburi (KMUTT) during the first semester of the 2024 academic year. This study employed a Mixed-Methods Research

approach, integrating both quantitative and qualitative research methods. The findings indicate that experiential learning significantly contributes to students' social development, particularly in six key dimensions: (1) Understanding Others, (2) Empathy, (3) Social Responsibility, (4) Self-Reflection, (5) Cultural Awareness, and (6) Inclusiveness. Students reflected that direct interaction with persons with disabilities helped them become more aware of the challenges these individuals face and fostered a more open perspective toward social diversity. The integration of the Inclusive Society concept into university curricula can be effectively implemented through experiential and practice-based learning approaches, such as Service-Learning, Project-Based Learning, and Community Engagement, in conjunction with the promotion of University Social Responsibility (USR) and the development of Inclusive Education infrastructure. These strategies help enhance students' social skills and cultivate responsible citizenship, contributing to a more equitable and inclusive society.

Keywords: Experiential Learning, Inclusive Society, Social Awareness, Social Responsibility, University Social Responsibility (USR)

1. ความสำคัญของปัญหา

แม้ว่าสิทธิและโอกาสของคนพิการจะได้รับการสนับสนุนมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่าคนพิการจำนวนมากยังคงเผชิญกับอุปสรรคในการเข้าถึง การศึกษา ตลาดแรงงาน และชีวิตประจำวัน เนื่องจากโครงสร้างพื้นฐานและทัศนคติของสังคมที่ยังไม่เปิดรับความหลากหลายอย่างแท้จริง การเรียนการสอนที่เน้น Experiential Learning หรือ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ สามารถเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนา Empathy (ความเข้าใจ) และ Social Responsibility (ความรับผิดชอบต่อสังคม) ของนักศึกษาโดยตรง ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกับคนพิการ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์นี้สอดคล้องกับ SDG 4: Quality Education ที่เน้นการศึกษาที่เท่าเทียมและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของทุกคน รวมถึง SDG 10: Reduced Inequalities ที่เน้นการลดช่องว่างทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มเปราะบาง นอกจากนี้ SDG 11: Sustainable Cities and Communities ยังสนับสนุนให้เมืองและชุมชนพัฒนาให้เป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้สำหรับทุกคน รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ช่วยสนับสนุนการใช้ชีวิตของผู้พิการ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (KMUTT) เป็นสถาบันที่มุ่งเน้นการพัฒนาบัณฑิตที่มีคุณภาพทั้งในด้านวิชาการและจิตสำนึกต่อสังคม ภายใต้ KMUTT Student Quality Framework ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็น Global Citizens (พลเมืองโลก) ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาทางสังคมอย่างยั่งยืน หนึ่งในแนวทางสำคัญที่มหาวิทยาลัยส่งเสริมคือการเรียนรู้ที่มุ่งเน้น Experiential Learning ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น Service Learning (การเรียนรู้ผ่านการบริการสังคม), Cooperative Education (สหกิจศึกษา), และ Community-Based Learning (การเรียนรู้ที่มีฐานมาจากชุมชน) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ เพื่อให้นักศึกษาได้สัมผัสประสบการณ์จริง และเข้าใจถึงอุปสรรคที่คนพิการต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน แม้ว่ามหาวิทยาลัยหลายแห่งจะเริ่มนำแนวคิด Inclusive Society มาบูรณาการในหลักสูตร แต่ยังคงขาดงานวิจัยเชิงลึกที่ศึกษาผลกระทบของการทำกิจกรรมร่วมกับคนพิการต่อการเปลี่ยนแปลงมุมมองและพฤติกรรมของนักศึกษา การวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในการศึกษาว่า Experiential Learning สามารถช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาได้อย่างไร และช่วยให้นักศึกษาเข้าใจถึงคุณค่าของการสร้างสังคมที่เท่าเทียมได้หรือไม่ การวิจัยในครั้งนี้จึงตั้งใจพัฒนากิจกรรมร่วมกับคนพิการเพื่อช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและพฤติกรรมที่เอื้อต่อสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive Society) โดยผลลัพธ์จากการวิจัยสามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา ให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนในการส่งเสริมความเท่าเทียมและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง การวิจัยครั้งนี้จึงช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ที่ยังมีจำกัดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา Inclusive Society และสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบโครงการหรือหลักสูตรสำหรับนักศึกษาในอนาคต อีกทั้งยังสามารถเป็นต้นแบบให้มหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในประเทศไทยและต่างประเทศนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เท่าเทียม

ในระยะยาว การสร้างความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจผ่าน Experiential Learning จะช่วยให้นักศึกษาของ KMUTT ไม่เพียงแต่เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี แต่ยังเป็น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีจิตสำนึกทางสังคม (Socially Conscious Changemakers) ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของมหาวิทยาลัยในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและสามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกให้กับสังคมอย่างแท้จริง

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1) ศึกษาผลสะท้อนกลับ (Reflection) ของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกับคนพิการที่มีต่อการพัฒนาจิตสำนึกทางสังคม (Social Consciousness) และพฤติกรรมที่เอื้อต่อสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive Society)

2) พัฒนาแนวทางหรือรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สามารถนำไปใช้ในหลักสูตรการศึกษา ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (KMUTT) เพื่อส่งเสริมแนวคิดสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive Society) และความตระหนักรู้ทางสังคมของนักศึกษา

1.2 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทราบผลสะท้อนกลับ (Reflection) ของนักศึกษาในมิติการมีจิตสำนึกทางสังคม (Social Consciousness) และสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive Society)

2) การทำกิจกรรมร่วมกับคนพิการจะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจถึง อุปสรรคที่ผู้พิการเผชิญ และพัฒนา มุมมองที่เปิดกว้างต่อความแตกต่างทางสังคม

3) พัฒนาการเรียนการสอนในรายวิชาเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) และความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizenship)

4) พัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตอบโจทย์ SDGs และแนวคิด Inclusive Society

2. ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ถูกนำมาใช้ในห้องเรียนที่มีผู้พิการร่วมอยู่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบองค์รวม นักศึกษาที่มีโอกาสทำงานและเรียนรู้ร่วมกับผู้พิการซึ่งสามารถใช้วัฏจักรการเรียนรู้ของ Kolb [1] ได้ดังต่อไปนี้

Concrete Experience – นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงจากการทำกิจกรรมร่วมกับผู้พิการ

Reflective Observation – นักศึกษาสะท้อนถึงความรู้สึกในการทำกิจกรรมร่วมกับคนพิการ

Abstract Conceptualization – นักศึกษานำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาแนวคิดทางสังคมเกี่ยวกับนวัตกรรมเพื่อสังคมสำหรับคนพิการ

Active Experimentation – นักศึกษานำแนวคิดที่พัฒนาไปทดลองใช้และปรับปรุงแนวทางการทำงานร่วมกับผู้พิการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

การบูรณาการ Experiential Learning ในห้องเรียนที่มีผู้พิการช่วยให้นักศึกษาเข้าใจแนวคิด Inclusive Society อย่างลึกซึ้ง และเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสังคมที่ครอบคลุมและเท่าเทียม [2]

2.2 แนวคิดสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive Society)

แนวคิด Inclusive Society เป็นแนวทางสำคัญที่มุ่งเน้นการสร้างสังคมที่ให้โอกาสและการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมแก่ทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ สถานะทางเศรษฐกิจ หรือข้อจำกัดทางร่างกาย แนวคิดนี้มีรากฐานมาจาก ทฤษฎีความเสมอภาคทางสังคม (Social Equity Theory) ของ John Rawls [3] ซึ่งเสนอว่า ความยุติธรรมทางสังคมไม่ได้หมายถึงการให้ทรัพยากรที่เท่ากันแก่ทุกคน แต่เป็นการจัดสรรทรัพยากรตามความจำเป็นของแต่ละบุคคลเพื่อให้เกิดโอกาสที่เท่าเทียม แนวคิดเรื่องความเสมอภาคทางสังคม (Social Equality) เน้นไปที่หลักความยุติธรรมและความเป็นธรรม โดยให้ความสำคัญกับ “การยอมรับความหลากหลาย (Diversity)” ของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นด้านสถานะทางสังคม หรือคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล เช่น ชาติพันธุ์ เพศสภาพ ชนชั้น ศาสนา อายุ เป็นต้น ความหลากหลายเหล่านี้สะท้อนถึงการยอมรับและเคารพซึ่งกันและกันภายในสังคม โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติหรือการกีดกัน [4]

มิติของความเสมอภาคทางสังคม ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคทางสังคมสามารถจำแนกออกเป็น 3 มิติหลัก ได้แก่:

1. มิติด้านสิทธิมนุษยชน – หมายถึง ความเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคน ในการได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งสะท้อนผ่านการปฏิบัติต่อกันอย่างให้เกียรติ เคารพสิทธิ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
2. มิติด้านกฎหมาย – หมายถึง หลักความยุติธรรมที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเสมอภาค ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน
3. มิติด้านประชาธิปไตย – หมายถึง การที่ประชาชนทุกคนในประเทศมีความเสมอภาค ในการเข้าถึงสิทธิพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

แนวคิดสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับการศึกษานี้ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาความตระหนักทางสังคมของนักศึกษา ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่พวกเขาได้สัมผัสกับคนพิการ [5] แนวคิดนี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีความเสมอภาคทางสังคม (Social Equity Theory) ของ John Rawls [3] ที่ระบุว่าความยุติธรรมทางสังคมไม่ได้หมายถึงการให้ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่เป็นการจัดสรรทรัพยากรและโอกาสตามความจำเป็นเพื่อให้เกิดความเสมอภาคอย่างแท้จริง การศึกษานี้สะท้อนถึง มิติด้านสิทธิมนุษยชน โดยการส่งเสริมให้นักศึกษาตระหนักถึงสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้พิการ มิติด้านกฎหมาย ผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับนโยบายที่สนับสนุนความเสมอภาค และ มิติด้านประชาธิปไตย โดยให้นักศึกษาเข้าใจถึงบทบาทของตนเองในการสนับสนุนสังคมที่ครอบคลุมและลดการเลือกปฏิบัติ

ความเสมอภาคทางสังคม (Social Equality) เป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตและการพัฒนาด้านตนเองตามหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งครอบคลุมถึงปัจจัยพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย การศึกษา การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร บริการสาธารณะ สวัสดิการทางสังคม การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย แนวคิดนี้เป็นรากฐานของการสร้างสังคมที่เป็นธรรม ครอบคลุม และลดความเหลื่อมล้ำ [6]

ในมุมมองทางการศึกษา แนวคิดของ เปาโล แฟร์เร (Paulo Freire) [7] เกี่ยวกับ การศึกษาของผู้ถูกกดขี่ (Pedagogy of the Oppressed) ได้เน้นว่า การศึกษาไม่ควรเป็นเพียงกระบวนการส่งผ่านความรู้จากครูสู่ผู้เรียน แต่ควรเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิด วิเคราะห์ และสะท้อนถึงปัญหาสังคมได้อย่างลึกซึ้ง แนวคิดของ เปาโล แฟร์เร (Paulo Freire) [6] แฟร์เรเชื่อว่า "มนุษย์สามารถกำหนดและเปลี่ยนแปลงโลกได้" โดยผ่านกระบวนการ "การเรียกชื่อโลก" (Naming the world) ซึ่งหมายถึงการใช้ ภาษา ความคิด และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผ่านกระบวนการ เสวนาและการคิดเชิงวิพากษ์ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและการค้นหาความจริงที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ของตนเอง แฟร์เรมองว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นจากการถูกครอบงำและเอารัดเอาเปรียบ เมื่อบุคคลได้รับโอกาสในการเรียนรู้ พวกเขาจะสามารถตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง มีมุมมองที่กว้างขึ้นต่อชีวิตและสังคม และสามารถพิจารณาและวิเคราะห์ปรากฏการณ์รอบตัวได้ดีขึ้น การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลมีเสรีภาพทางความคิดและสามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ แนวคิดนี้สะท้อนถึงความพยายามในการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกและตระหนักถึงพลังอำนาจของตนเอง โดยเน้นกระบวนการ เสวนาและการคิดวิเคราะห์ ที่ช่วยให้บุคคล แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ตระหนักถึงสิทธิของตนเอง และเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนเองเข้ากับปัญหาสังคมโดยเรียกกระบวนการนี้ว่า "มโนธรรมสำนึก" (Conscientization) ซึ่งเป็นการทำให้บุคคล เข้าใจความขัดแย้งและปัญหาทางสังคมผ่านการศึกษา ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้และมีความสามารถในการคิดทบทวนอย่างมีเหตุผล ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคลและสังคม [8]

นอกจากนี้ Amartya Sen [9] นักเศรษฐศาสตร์และนักคิดด้านพัฒนาได้กล่าวถึง แนวคิดเรื่องความสามารถ (Capability Approach) ซึ่งมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถใช้ศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีอุปสรรคจากโครงสร้างทางสังคม แนวคิดนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โดยเฉพาะการสนับสนุนให้คนพิการสามารถพัฒนาด้านตนเองผ่านการศึกษา และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การบูรณาการแนวคิด Inclusive Society กับ Experiential Learning ช่วยสร้างความเข้าใจและลดอคติทางสังคมที่อาจมีต่อคนพิการ นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้าง Empathy (ความเข้าใจเข้าใจ), Social Responsibility (ความรับผิดชอบต่อสังคม), และ Critical Thinking (การคิดเชิงวิพากษ์) ซึ่งเป็นทักษะสำคัญสำหรับนักศึกษาในการเป็นพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Global Citizenship)

2.3 ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)

ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) เป็นหลักการสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของบุคคลในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น โดยคำนึงถึงผลกระทบที่การกระทำของตนมีต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวม ในบริบทของการศึกษา การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมในนักศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ เพราะช่วยให้พวกเขาตระหนักถึงบทบาทของตนเอง

ในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในชุมชนของตน แนวคิดมหาวิทยาลัยรับผิดชอบต่อสังคม (University Social Responsibility: USR) ได้รับการกล่าวถึงอย่างเป็นทางการในการประชุมระดับโลกด้านการอุดมศึกษา (World Conference on Higher Education: WCHE) ระหว่างวันที่ 5-8 กรกฎาคม ค.ศ. 2009 ณ สำนักงานใหญ่องค์การยูเนสโก กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ภายใต้หัวข้อ “บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการขับเคลื่อนสังคมและพัฒนาอย่างยั่งยืน” (The New Dynamics of Higher Education and Research for Societal Change and Development) สะท้อนให้เห็นว่าสังคมมีความคาดหวังสูงต่อสถาบันอุดมศึกษา ไม่ใช่เพียงแค่มุ่งเน้นด้านการผลิตบัณฑิต การทำวิจัย และการบริการวิชาการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยในการเป็น ศูนย์กลางความคิด (Think Tank) ที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม แนวคิด USR เน้นให้มหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยจัดการเรียนการสอนที่ปลูกฝังจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อสังคมในนักศึกษา และส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาผ่านการพัฒนาหลักสูตรนวัตกรรมการเรียนรู้ และทักษะของอาจารย์ เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง (Experiential Learning) [10] การขับเคลื่อน USR จึงไม่เพียงแต่เกิดขึ้นผ่านหลักสูตรการศึกษา แต่ยังรวมถึงการดำเนินโครงการเพื่อสังคมที่เสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตที่มีจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อสังคม อีกทั้งยังต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา ซึ่งถือเป็นกลุ่มสำคัญที่มีบทบาททั้งในการดำเนินงานและได้รับผลกระทบโดยตรงจากแนวทางมหาวิทยาลัยที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม [11]

3. ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology)

การวิจัยนี้ใช้ วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษา ผลกระทบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกับคนพิการที่มีต่อการพัฒนาความตระหนักทางสังคมของนักศึกษา ในรายวิชา SSC262 พัฒนาการเรียนรู้ (Learning Development) ภาคการศึกษาที่ 1/67

3.1 กลุ่มตัวอย่าง (Participants)

นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา SSC262 พัฒนาการเรียนรู้ (Learning Development) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่ม 1 จำนวนนักศึกษา 39 คน กลุ่ม 2 จำนวนนักศึกษา 32 คน รวมทั้งสิ้น 71 คน

3.2 รูปแบบการศึกษา (Research Design)

1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

การศึกษาใช้ แบบสำรวจความตระหนักทางสังคม (Social Awareness Survey) เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล ก่อนและหลัง การเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ซึ่งรวมถึง ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การศึกษายังใช้ การสะท้อนการเรียนรู้ (Reflection) และการสังเกตพฤติกรรม (Observation) เพื่อศึกษา ผลกระทบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของนักศึกษา

3.3 เครื่องมือวิจัย (Research Instruments)

1) แบบสำรวจความตระหนักทางสังคม (Social Awareness Survey) แบบสำรวจนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม (เช่น เพศ, อายุ, ประสบการณ์การทำงานร่วมกับผู้พิการ)

1.2 ระดับความตระหนักทางสังคม ซึ่งวัดจาก 5 มิติหลัก ได้แก่

- การเข้าใจผู้อื่น (Understanding Others)
- ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy)
- ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)
- การสะท้อนตนเอง (Self-Reflection)
- ความตระหนักในวัฒนธรรม (Cultural Awareness)

1.3 ระดับการสนับสนุนแนวคิดความครอบคลุม (Inclusiveness)

แบบสอบถามใช้ มาตราส่วนลิเคิร์ต (Likert Scale) 5 ระดับ เพื่อให้ผู้ตอบระบุระดับความคิดเห็นของตนเอง

1) แบบสะท้อนการเรียนรู้ (Reflection) ให้นักศึกษาถ่ายทอด มุมมอง ประสบการณ์ และการ

เปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ ที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งที่เป็นใบงานและการสะท้อนการเรียนรู้ด้วยวาจาระหว่างเรียน

2) การสังเกตพฤติกรรม (Observation) ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาขณะทำกิจกรรมเพื่อดูการมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์กับคนพิการ

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คำนวณ ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean), และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) จากแบบสำรวจ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากแบบสะท้อนการเรียนรู้และการสังเกตพฤติกรรม

4. ผลการศึกษา

นักศึกษามีระดับความตระหนักรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นทางสังคมเพิ่มขึ้นในหลายด้าน โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

4.1 การเข้าใจผู้อื่น (Understanding Others)

การเข้าใจผู้อื่น (Understanding Others) เป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถรับรู้และตระหนักถึงความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ของผู้อื่นได้อย่างลึกซึ้ง การมีทักษะด้านนี้ทำให้บุคคลสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ลดความขัดแย้ง และพัฒนาสังคมให้มีความครอบคลุมมากขึ้น ในบริบทของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) นักศึกษาที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนพิการมีแนวโน้มที่จะพัฒนาแนวคิดการเข้าใจผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาร้อยละ 85 มีแนวโน้มที่จะรับฟังและให้ความสำคัญกับมุมมองที่แตกต่างกันมากขึ้น และหลังจากที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจว่าแต่ละบุคคลมีภูมิหลังและข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตและพฤติกรรมของพวกเขา การมีโอกาสเรียนรู้ร่วมกับคนพิการทำให้นักศึกษาได้รับฟังเรื่องราวชีวิตของพวกเขา และตระหนักถึงอุปสรรคที่บุคคลเหล่านี้ต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก โอกาสทางการศึกษา หรือการหางานทำ นอกจากนี้ การมีปฏิสัมพันธ์กับคนพิการยังช่วยให้นักศึกษาปรับมุมมองของตนเองและลดอคติทางสังคมที่มีต่อคนพิการ การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงช่วยให้พวกเขาเห็นว่าคนพิการไม่ได้เป็นเพียงกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น แต่เป็นบุคคลที่มีความสามารถและมีศักยภาพในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน นักศึกษาหลายคนสะท้อนว่า พวกเขาเริ่มมีความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายมากขึ้น และสามารถทำงานร่วมกับบุคคลที่แตกต่างจากตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1) ผลกระทบของการพัฒนาแนวคิดการเข้าใจผู้อื่น

- การพัฒนาทักษะการฟังเชิงลึก (Active Listening) – นักศึกษามีแนวโน้มที่จะตั้งใจฟังผู้อื่นมากขึ้น โดยไม่รีบตัดสินหรือแสดงความคิดเห็นก่อนที่จะเข้าใจสถานการณ์อย่างถ่องแท้

- การเปิดรับมุมมองที่แตกต่าง (Perspective-Taking) – นักศึกษาสามารถมองเห็นปัญหาจากมุมมองของบุคคลอื่น ทำให้พวกเขาสามารถเข้าใจแรงจูงใจและพฤติกรรมของผู้อื่นได้ดีขึ้น

- การลดอคติทางสังคม (Bias Reduction) – นักศึกษามีแนวโน้มที่จะลดอคติที่อาจมีต่อผู้พิการและกลุ่มเปราะบางอื่น ๆ และพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกัน

- การพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม (Team Collaboration Skills) – นักศึกษามีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความสามารถ

- การเพิ่มความเห็นอกเห็นใจ (Empathy Development) – นักศึกษามีแนวโน้มที่จะเข้าใจความรู้สึกและปัญหาของผู้อื่นได้ดีขึ้น และมีความเต็มใจที่จะให้ความช่วยเหลือมากขึ้น

2) ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy)

ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) เป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างสังคมที่เข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน การพัฒนาทักษะนี้ช่วยให้บุคคลสามารถเข้าใจและแบ่งปันความรู้สึกของผู้อื่นได้ ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้นมากขึ้น นักศึกษาที่มีโอกาสเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกับผู้พิการมักจะมีระดับความเห็นอกเห็นใจที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ช่วยให้นักศึกษาสามารถสัมผัสถึงความท้าทายที่ผู้พิการต้องเผชิญในชีวิตประจำวันโดยตรง ซึ่งช่วยให้พวกเขาเห็นคุณค่าของการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่นมากขึ้น ร้อยละ 82 ของนักศึกษา สะท้อนว่าพวกเขารู้สึกไม่

สบายใจเมื่อพบเห็นการเลือกปฏิบัติต่อผู้พิการ และมีแนวโน้มที่จะยื่นมือช่วยเหลือบุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือมากขึ้น นอกจากนี้ ความเห็นอกเห็นใจยังช่วยส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษา โดยพวกเขาจะให้ความสำคัญกับการสร้างสังคมที่ครอบคลุมมากขึ้น นักศึกษาหลายคนระบุว่าหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมกับคนพิการ พวกเขาสามารถนึกภาพตนเองอยู่ในสถานการณ์ของผู้อื่นได้ดีขึ้น และตัดสินใจบนพื้นฐานของความเข้าใจและเห็นใจผู้อื่นมากกว่าความคิดเห็นส่วนตัวเพียงอย่างเดียว

ผลกระทบของการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจ

- การเพิ่มความไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น (Emotional Sensitivity) – นักศึกษามีแนวโน้มที่จะรับรู้และเข้าใจอารมณ์ของผู้อื่นได้ดีขึ้น รวมถึงมีความอดทนต่อพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

- การให้ความช่วยเหลือ (Prosocial Behavior) – มีแนวโน้มที่จะช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้นโดยไม่มีแรงจูงใจทางผลประโยชน์ส่วนตัว

- การลดพฤติกรรมตัดสินผู้อื่น (Judgment Reduction) – นักศึกษามีความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับสถานการณ์ของคนพิการและตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลและมุมมองที่หลากหลาย

- การกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change Motivation) – นักศึกษามีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในโครงการเพื่อสังคมและสนับสนุนแนวทางที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

3) ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมร่วมกับคนพิการช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าใจว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมไม่ได้เป็นเพียงแค่การทำความดีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการตระหนักรู้ถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมและมีบทบาทเชิงรุกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว การที่นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงจากการเรียนร่วมกับคนพิการทำให้พวกเขาตระหนักว่าคนพิการไม่ใช่กลุ่มที่ต้องได้รับความสงสาร แต่เป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องการการสนับสนุนในรูปแบบที่สร้างโอกาสและความเท่าเทียม ผลการวิจัยพบว่าร้อยละ 73 ของนักศึกษา ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญ พวกเขามีความตั้งใจมากขึ้นที่จะเข้าร่วมโครงการเพื่อสังคม เช่น การเป็นอาสาสมัคร การสนับสนุนโครงการพัฒนาเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนพิการ หรือการส่งเสริมความเท่าเทียมทางสังคมผ่านกิจกรรมทางวิชาการและวิชาชีพ

ผลกระทบของการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม

- การเพิ่มความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสังคม (Social Awareness Enhancement) – นักศึกษาสามารถระบุปัญหาสังคมที่มีอยู่และมีความสนใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหา

- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคม (Active Civic Engagement) – นักศึกษามีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมโครงการอาสาสมัครและกิจกรรมเพื่อสังคมที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือคนพิการและกลุ่มเปราะบางอื่น ๆ

- การพัฒนาทัศนคติที่เป็นเชิงบวก (Positive Social Attitude) – นักศึกษามีมุมมองที่เปิดกว้างมากขึ้นต่อประเด็นทางสังคม และมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเคารพและเท่าเทียม

- การตระหนักถึงบทบาทของตนเองในสังคม (Understanding One's Role in Society) – นักศึกษาสามารถเข้าใจว่าพวกเขามีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและครอบคลุม

4) การสะท้อนตนเอง (Self-Reflection)

การสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษาสามารถวิเคราะห์และประเมินประสบการณ์ที่ได้รับเพื่อทำความเข้าใจถึงผลกระทบของการกระทำและแนวคิดของตนเองต่อผู้อื่นและสังคม กระบวนการนี้ช่วยให้นักศึกษาสามารถพัฒนาความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับตัวเอง รวมถึงสร้างการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมและทัศนคติที่เหมาะสมมากขึ้น ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าร้อยละ 77 ของนักศึกษาที่มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับคนพิการสามารถสะท้อนตนเองเกี่ยวกับมุมมองและอคติที่อาจมีมาก่อนหน้านี้และมีแนวโน้มที่จะเปิดรับความหลากหลายทางสังคมมากขึ้น นักศึกษาหลายคนระบุว่า พวกเขาเริ่มเข้าใจถึงอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมที่มีต่อผู้พิการและตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการสร้างสังคมที่เป็นธรรม

ผลกระทบของการพัฒนาการสะท้อนตนเอง

- การตระหนักรู้เกี่ยวกับอคติส่วนตัว (Recognizing Personal Biases) – นักศึกษาเริ่มตระหนักถึงอคติของตนเองที่มีต่อคนพิการ และพยายามลดอคติเหล่านั้นผ่านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

- การพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking Development) – นักศึกษามีแนวโน้มที่จะตั้งคำถามและไตร่ตรองถึงแนวคิดและพฤติกรรมของตนเอง รวมถึงแสวงหาวิธีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
- การพัฒนาความสามารถในการปรับตัว (Adaptability and Growth Mindset) – นักศึกษามีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่มีความหลากหลาย และมีแนวคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) ซึ่งช่วยให้พวกเขาพัฒนาตนเองได้ตลอดเวลา
- การเพิ่มความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลและสังคม (Personal and Social Responsibility) – นักศึกษาตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำของตนเองต่อผู้อื่น และมีความตั้งใจที่จะเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

5) ความตระหนักในวัฒนธรรม (Cultural Awareness)

ความตระหนักในวัฒนธรรม (Cultural Awareness) เป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถเข้าใจและเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้อื่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสังคมที่เปิดกว้างและครอบคลุม ในบริบทของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) นักศึกษาที่มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกับบุคคลจากพื้นเพและวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะคนพิการจะสามารถพัฒนาความสามารถในการปรับตัวและเข้าใจมุมมองที่แตกต่างกันได้ดีขึ้น ผลการวิจัยพบว่าร้อยละ 94 ของนักศึกษา มีความเข้าใจและเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น หลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ การได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงช่วยให้พวกเขาเห็นว่าความแตกต่างทางวัฒนธรรมไม่ได้เป็นอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล แต่เป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น การมีปฏิสัมพันธ์กับคนพิการช่วยให้นักศึกษาตระหนักว่าความแตกต่างทางวัฒนธรรมไม่เพียงแต่เกิดจากเชื้อชาติ ศาสนา หรือภาษาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงประสบการณ์ชีวิต มุมมอง และความสามารถที่หลากหลายของแต่ละบุคคล นักศึกษาหลายคนสะท้อนว่าพวกเขามีมุมมองที่เปิดกว้างขึ้นและสามารถทำงานร่วมกับบุคคลที่มีความแตกต่างได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผลกระทบของการพัฒนาความตระหนักในวัฒนธรรม

- การลดอคติทางวัฒนธรรม (Cultural Bias Reduction) – นักศึกษามีแนวโน้มที่จะลดอคติและความเข้าใจผิดที่อาจมีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเอง
- การเปิดรับมุมมองใหม่ ๆ (Perspective-Taking) – นักศึกษาสามารถเข้าใจและเคารพความคิดและมุมมองของผู้อื่นได้ดีขึ้น
- การพัฒนาทักษะการทำงานข้ามวัฒนธรรม (Intercultural Communication Skills) – นักศึกษามีความสามารถในการสื่อสารและทำงานร่วมกับบุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ดีขึ้น
- การส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizenship Development) – นักศึกษามีความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองโลกที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย

6) ความครอบคลุม (Inclusiveness)

ความครอบคลุม (Inclusiveness) เป็นแนวคิดที่เน้นให้ทุกคนในสังคมได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากร บริการ และโอกาสทางสังคม โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติตามเพศ อายุ เชื้อชาติ ศาสนา สถานะทางเศรษฐกิจ หรือความสามารถทางร่างกายและจิตใจ แนวคิดนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและเสมอภาค ซึ่งทุกคนสามารถมีส่วนร่วมและแสดงศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ ในบริบทของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ร้อยละ 87 ของนักศึกษากิจการที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกับคนพิการช่วยให้พวกเขาเข้าใจถึงอุปสรรคที่บุคคลกลุ่มนี้ต้องเผชิญ และตระหนักถึงความสำคัญของการออกแบบสังคมให้สามารถรองรับความต้องการที่หลากหลายได้อย่างแท้จริง นักศึกษาหลายคนสะท้อนว่าพวกเขามีมุมมองที่เปิดกว้างขึ้นเกี่ยวกับแนวคิดของความครอบคลุม และเริ่มตระหนักว่าการสร้างสังคมที่ครอบคลุมไม่ได้เป็นเพียงแค่การให้โอกาสกับผู้ที่พิการเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการสร้างระบบที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่มีข้อจำกัดที่ไม่เป็นธรรม

ผลกระทบของการพัฒนาความครอบคลุม

- การลดการเลือกปฏิบัติ (Discrimination Reduction) – นักศึกษามีแนวโน้มที่จะลดอคติทางสังคมและพยายามปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม
- การส่งเสริมสังคมที่เป็นมิตรกับทุกคน (Inclusive Environment Creation) – นักศึกษามีความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการสร้างพื้นที่ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
- การพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีความหลากหลาย (Collaboration with Diverse Groups) –

นักศึกษาสามารถทำงานร่วมกับบุคคลที่มีภูมิหลังและความสามารถที่แตกต่างกันได้ดีขึ้น

- การเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิของผู้พิการ (Awareness of Disability Rights) – นักศึกษามีความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับสิทธิของผู้พิการและความจำเป็นในการออกแบบนวัตกรรมทางสังคมที่รองรับความต้องการของพวกเขา

5. อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกับคนพิการสามารถส่งเสริมการพัฒนาความตระหนักรู้ทางสังคม (Social Awareness) และ แนวคิดสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive Society) ในนักศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ กระบวนการเรียนรู้ช่วยให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาทางด้าน ทักษะคิด พฤติกรรม และการตระหนักรู้ต่อประเด็นทางสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและสามารถมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างยั่งยืน

5.1 การเรียนรู้เชิงประสบการณ์กับการพัฒนาความตระหนักรู้ทางสังคม

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมมีการพัฒนาใน 6 มิติของความตระหนักรู้ทางสังคม ได้แก่ (1) การเข้าใจผู้อื่น (Understanding Others), (2) ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy), (3) ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility), (4) การสะท้อนตนเอง (Self-Reflection), (5) ความตระหนักในวัฒนธรรม (Cultural Awareness) และ (6) ความครอบคลุม (Inclusiveness) โดยเฉพาะด้าน การเข้าใจผู้อื่นและความเห็นอกเห็นใจ นักศึกษา ร้อยละ 85 สะท้อนว่าพวกเขาให้ความสำคัญกับมุมมองของผู้อื่นมากขึ้น และสามารถลดอคติที่มีต่อคนพิการได้ ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดความเสมอภาคทางสังคม (Social Equity Theory) ของ John Rawls (1971) ที่เน้นว่าความยุติธรรมทางสังคมไม่ใช่แค่การให้ทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน แต่เป็นการจัดสรรทรัพยากรตามความจำเป็นของแต่ละบุคคลเพื่อให้เกิดโอกาสที่เท่าเทียม ในขณะเดียวกัน ร้อยละ 82 ของนักศึกษา รายงานว่าพวกเขาเกิดความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ต่อคนพิการมากขึ้น ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับ แนวคิดการศึกษาที่ปลดปล่อย (Pedagogy of the Oppressed) ของ Paulo Freire (1970) ที่กล่าวถึงการศึกษาในฐานะเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและวิพากษ์วิจารณ์โครงสร้างของสังคมได้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการช่วยให้นักศึกษาตระหนักถึง อุปสรรคและข้อจำกัดที่บุคคลกลุ่มนี้ต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน อันนำไปสู่การสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและการลดอคติที่อาจมีมาก่อน

5.2 ความรับผิดชอบต่อสังคมและการสร้างจิตสาธารณะ

ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ร้อยละ 73 ของนักศึกษามีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมโครงการเพื่อสังคมมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิด University Social Responsibility (USR) ที่มุ่งเน้นให้มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางในการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมให้แก่นักศึกษา [9] แนวคิดนี้สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาไม่ได้เป็นเพียงแค่แหล่งผลิตบัณฑิต แต่ยังเป็นผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนสังคมและสร้างความเป็นธรรม โดยผ่าน กระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติจริง ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า ร้อยละ 77 ของนักศึกษามีการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) มากขึ้น และตระหนักถึงอคติที่เคยมีต่อคนพิการ กระบวนการนี้เชื่อมโยงกับแนวคิด มโนธรรมสำนึก (Conscientization) ของ Freire ที่กล่าวถึงการทำให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงโครงสร้างทางสังคมที่กดขี่ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม

5.3 ความครอบคลุมและการตระหนักในวัฒนธรรม

ด้านความครอบคลุม (Inclusiveness) และความตระหนักในวัฒนธรรม (Cultural Awareness) นักศึกษา ร้อยละ 94 รายงานว่าพวกเขาเปิดรับความแตกต่างทางสังคมมากขึ้น และ ร้อยละ 87 เข้าใจถึงแนวคิดการสร้างสังคมที่ครอบคลุม (Inclusive Society) ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิด Capability Approach ของ Amartya Sen [7] ที่เน้นการส่งเสริมให้บุคคลสามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้โดยไม่มีข้อจำกัดจากโครงสร้างทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาหลายคนสามารถปรับเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับผู้พิการ จากเดิมที่อาจมองว่าผู้พิการเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการสงเคราะห์ ไปสู่การมองว่าพวกเขาเป็นบุคคลที่มีศักยภาพและสามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเท่าเทียม การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นหลักฐานที่ชัดเจนว่า กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์สามารถช่วยลดอคติและส่งเสริมความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของแนวคิดสังคมที่ครอบคลุมและเท่าเทียมกัน

6. แนวทางและรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมแนวคิดสังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive Society) และความตระหนักรู้ทางสังคมสำหรับหลักสูตรของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (KMUTT)

การพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมแนวคิด Inclusive Society และความตระหนักรู้ทางสังคมของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (KMUTT) ควรเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการ การศึกษาเชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) และ แนวคิดมหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบต่อสังคม (University Social Responsibility: USR) เพื่อให้นักศึกษาได้รับการปลูกฝังทักษะและมุมมองที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและสนับสนุนการสร้างสังคมที่ครอบคลุมและเท่าเทียมดังต่อไปนี้

6.1 แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตร KMUTT

1) บูรณาการแนวคิด Inclusive Society ในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง ผ่านการปรับปรุงรายวิชาในกลุ่ม General Education (GE) และวิชาชีพเฉพาะด้าน (Major Courses) ให้มีองค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เกี่ยวกับประเด็นทางสังคม อีกทั้งเพิ่มหัวข้อเกี่ยวกับ Sustainable Development Goals (SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 (Quality Education), เป้าหมายที่ 10 (Reduced Inequalities), และเป้าหมายที่ 11 (Sustainable Cities and Communities)

2) ใช้แนวทางการเรียนรู้ที่ส่งเสริมประสบการณ์จริง (Experiential Learning Approaches) ผ่าน Service-Learning โดยให้อาสาสมัครนักศึกษาเข้าร่วมโครงการเพื่อชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเปราะบาง เช่น การออกแบบอุปกรณ์ช่วยเหลือสำหรับคนพิการ หรือการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อผู้สูงอายุ Project-Based Learning (PBL) [12] ให้นักศึกษาออกแบบโครงการที่เน้นการแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน และ Community Engagement: พัฒนาความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เช่น ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ หรือมูลนิธิที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้นักศึกษาได้ทำงานร่วมกับภาคสังคม

6.2 การส่งเสริมแนวคิด University Social Responsibility (USR)

KMUTT ควรดำเนินนโยบาย University Social Responsibility (USR) โดยเน้นให้มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเพื่อสังคมผ่านโครงการและความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

6.3 การพัฒนาอาจารย์และบุคลากรเพื่อสนับสนุนแนวคิด Inclusive Society

เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนที่เป็นระบบ มหาวิทยาลัยควรมีการพัฒนาอาจารย์และบุคลากรให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับ แนวคิดความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusiveness) และแนวปฏิบัติที่เป็นธรรม (Equity Practices) รวมถึงการใช้ เทคนิคการสอนเชิงรุก (Active Pedagogy) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการปฏิบัติจริง

6.4 การสร้างโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่รองรับแนวคิด Inclusive Society

มหาวิทยาลัยควรดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรกับทุกคน (Universal Design) เช่น อาคารเรียนที่รองรับการใช้งานของคนพิการ พื้นที่สาธารณะที่เข้าถึงได้ง่าย และเทคโนโลยีที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาทุกกลุ่ม

6.5 การประเมินผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

มหาวิทยาลัยควรมี ระบบติดตามและประเมินผล การดำเนินงานของโครงการและหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับ Inclusive Society โดยใช้เกณฑ์ที่สะท้อนถึง ผลกระทบทางสังคม (Social Impact) รวมถึงความคิดเห็นจากนักศึกษา คณาจารย์ และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถพัฒนารูปแบบกิจกรรมและหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพและสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

7. เอกสารอ้างอิง

- [1] Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*, Prentice Hall.
- [2] Ted Rogers School of Management. (2022). *Innovation and experiential learning (Part of 2022–2023 EDI Report)*. Toronto Metropolitan University. Retrieved from <https://www.torontomu.ca/tedrogersschool/equity-diversity-inclusion-accessibility/2022-2023-edi-report/educate/innovation-and-experiential-learning/>

- [3] Rawls, J. (1971). A theory of justice, Harvard University Press.
- [4] Kabanoff, B. (1991). Equity, equality, power, and conflict. The Academy of Management Review, 16(2), pp. 416 - 441.
- [5] กิจสุพัฒน์ บังวรณ์ (2566). การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรวมด้วยกิจกรรมเสริมหลักสูตร: ห้องเรียนเสมอภาคเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะพลเมืองเข้มแข็งสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย, มหาวิทยาลัยนเรศวร, เข้าถึงได้จาก <https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/5846/3/KitsupatBangwan.pdf>
- [6] ศรัณยู หมั่นทรัพย์ (ม.ป.ป.). บทความกฎหมาย: ความเสมอภาค: กลุ่มพลเมืองเข้มแข็ง. สืบค้นเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2555 [ระบบออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.powerfulcitizen.com/index.php?option=comcontent&view=article&id=13%3A2009-07-09-08-28-02&catid=3%3A2009-07-01-09-55-59&Itemid=19&lang=th>
- [7] Freire, P. (1970). The adult literacy process as cultural action for freedom. In M. Mackie (Ed.), Literacy and revolution, pp. 123 - 148.
- [8] ชิดชงค์ ส.นันทนาเนตร (2560). ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [9] Sen, A. (1999). Development as freedom, Oxford University Press.
- [10] วิจารย์ พานิช (2557). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21, กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์
- [11] สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2552). นโยบายสาธารณะไทย: กำเนิดพัฒนาการและสภาพของศาสตร์, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
- [12] รัตนลักษณ์ มณีรัตน์โชติวงศ์ (2563). แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์เชิงบวกให้แก่นักศึกษาพิการ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, [ระบบออนไลน์], แหล่งที่มา <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/4467>
- [13] แบร์รี สมาร์ (2555). มิเชล ฟูกูต์ [Michel Foucault] (จามะรี เชียงทอง และสุนทร สราญจิต, ผู้แปล), ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).